

Виолета Вукославовић

ПРЕКО КЊИГЕ ДО СЕБЕ

(о предавањима Мераба Мамардашвилија)

Мераб Мамардашвили је једно од својих предавања почео питањем: "Хоћете ли да вам кажем шта је то филозофија?" У аудиторiju му мукла тишина, сви су замрли у ишчекивању одговара на тако провокативно постављено питање. Одговор је гласио: "Мислите сами!" Слушаоци су помислили да се шали или да их исмејава, и сви су се узврпољили, неко се кисело осмехнуо, а Мамардашвили је био потпуно озбиљан знајући да је нашао прави одговор на много пута постављено питање. Он је изрекао један од основних постулата своје филозофије - "Мислите сами!"

Реченица - "Мислите сами" је вишезначна, и, ако се на то не обрати пажња, њен дубљи смисао ишчезава. Први смисао, на који је публика одмах реаговала, упућује слушаоце да мисле сами о томе шта је то филозофија, што може да звучи доста грубо од стране једног предавача чија природа посла налаже да помаже при одговарању на таква питања. Други, важнији смисао ове реченице, који не искључује први, упућује слушаоце на самостално размишљање, које је у суштини истинска филозофија. Размишљање без ослањања на "туђе" мисли, тачније речено, без учења туђих мисли, већ мишљење својих мисли, из-мишљање својих мисли, пуштање (до-пуштање) својих мисли да се мисле. Други смисао тог "Мислите сами!", подразумева савладавање страха да се мисли самостално, савладавање бојазни да је то изгубљено време кад се пође за својим мислима, победу несигурности у вези са правилношћу или неправилношћу сопственог размишљања, поверење у властиту мисао. Филозофија настаје кад човек сам мисли своје мисли, сугерише Мамардашвили.

Мераб Мамардашвили је на својим предавањима уживо, а сада преко објављених и штампаних предавања, учио своје слушаоце како да стану на пут самосталне мисли, да крену на пут преобраћања себе у личност јер, како је говорио: "Само међу јединственим личностима комуникација има смисла."

Књига "Предавања о Прусту" се састоји од 33 предавања у којима Мамардашвили показује, објашњава Читаоцу, упућује га како да се снађе у лавиринту мишљења, осећања и уопште - живљења, на примеру Марсела Пруста тј. његовом личном искуству изграђивања сопственог "ја", кроз писања романа "У потрази за изгубљеним временом".

Он наглашава да човек није факт, него акт; да се човек не рађа физичким рођењем, већ кроз читав свој живот, уз велики сопствени свесни или несвесни напор, напор мисли која се освешћује проналазећи смисао свога постојања.

Мамардашвили Прустов напор у стварању сопственог "ја" кроз писање романа, користи као "одскочну даску" за сопствене мисли и своја самооткривања. Он

подсећа читаоце да је Пруст, пишући свој роман "У потрази за изгубљеним временом", желео да направи неку врсту "романа-машине" за произвођење разних ефеката унутар личности онога који га чита. Да би тај роман-машина профункционисао мора доћи до сусрета између две личности које мисле и проживљавају на исти начин, које у свом животном опусу имају слична искуства; које се "осете" и разумеју. Мора доћи до сусрета учитеља и ученика, с тим што улогу учитеља преузима онај који је прошао свој животни пут и има право на ту улогу. А ученик не мора да се двоуми да ли верује или не верује учитељу, јер је сам већ све, или бар доста тога, проживео и доживео. Учитељ је ту само да покаже начин како се осмишљава проживљено.

Такав један "судбоносни" сусрет се десио између Пруста и Мамардашвилија, писца и филозофа, и као производ тога су и настала "Предавања о Прусту". Мамардашвили на сопственом примеру показује како функционише Прустова "машина". И дешава се следеће: "Предавања о Прусту" и сама постају једна таква "машина" која код читалаца (који су спремни на "судбоносне" сусрете) изазива онај ефекат који је изазвао код Мамардашвилија "У потрази за изгубљеним временом".

Начин "коришћења" књиге, начин размишљања, тачку гледишта нуди грузијски филозоф. Он демистификује филозофију, "спушта" је на земљу. Филозофија за њега није апстрактна дисциплина, нису само системи и теорије, него реалан, свакидашњи живот, "реална" филозофија. Мамардашвили је филозоф-практичар, он живи, оживљава, потврђује, оваплоћује своју филозофију. Бахтин је то назвао "поступајућим мишљењем". Мишљење које се претвара у чин, које је само већ чин.

Лајт-мотив "Предавања о Прусту" је тема храбрости, која се огледа у смелости човека да се сусретне са самим собом, смелости да реално погледа истини у очи и схвати свој проблем и почне да га решава, али сада са једне друге основе, истините основе. У корену те храбрости је борба за смисао или борба против бесмисла. И она подразумева спремност на жртву, спремност на раскринкавање себе самога.

Свима позната девиза - "Спознај самога себе" се истрошила од многог понављања и изгубила је првотни смисао, свежину нове мисли, занос и одушевљење. Мамардашвили је враћа у живот, поново је рађа, даје јој актуелност.

У "Предавањима о Прусту" Мамардашвили на текстовима својих омиљених писца и филозофа Пруста, Декарта, Монтења, Дантеа и др. излаже свој поглед на филозофију и уметност као "технику улажења у стање изоштреног схватања или спознаје". Мамардашвилијев текст се такође одликује том способношћу да може

читаоца да “пребаца” у “стање изоштреног схватања или спознаје”, и то захваљујући његовој невероватној лакоћи у размишљању, коју он иначе приписује Прусту и уопште Французима. Веома лако прелази из једног језика у други, и то не само из француског у руски или грузијски, него и из језика филозофије у језик психологије, или у језик теорије књижевности или лингвистике, а отуда врло лако “прескочи” у језик свакодневице. Покретљивост и еластичност његове мисли појмове о којима говори чини јаснијим и блискијим. Објашњавајући један појам, он га провлачи кроз научне дисциплине које нам се чине врло далеке једна од друге, услед чега појам постаје синтетичан. Самим тим он уклања баријере међу наукама и даје могућност мисли да се слободно креће у просторствима разних области знања. И оно што је најинтересантније је да он тај свој начин размишљања врло сугестивно преноси на читаоца, тј. обучава га лакоћи мишљења и тиме добија улогу учитеља. Уколико се његова књига схвати као уџбеник или као упутство за употребу, читалац такође убрзо постаје способан да се лако креће по просторствима мисли.

Мамардашвили стално захтева од читаоца да тексту да могућност, шансу да делује, да му допусти да делује тиме што ће му отворити врата свога живота и свога “ја”. Он тражи да се тексту, књизи, уметности, филозофији, призна вредност факта од животног значаја. Јер тек са испуњењем тог услова текст почиње да делује и да производи ефекте.

Наслов предавања Мераба Мамардашвилија је индикативан. Предавања, дакле, нису о роману “У потрази за изгубљеним временом”, мада је читава књига

заснована на тумачењима одломака из романа, већ о Прусту - човеку. Личност писца као онога који је смогао храбрости да крене на пут проналажења себе истакнута је у самом наслову. Мамардашвили тему самоостваривања човека кроз стварање уметничког дела ставља у први план. Човек и његова творевина су неодвојиви једно од другог, јер се међусобно условљавају. Мамардашвили тим поводом спомиње Малармеа, који је рекао да тек пишући речи сазнаје шта је хтео да каже. Дакле, из сопствене речи се црпи знање о себи тј. о свету који човек носи у себи. Реч и уметничко дело откривају скривени свет, реални и истинити свет запечаћен у човеку. Стварање је оваплоћење тог унутрашњег света, себе самог или, тачније речено, своје предодређености. Стваралачки чин у смислу самосталног откривања и изграђивања сопствене личности. Као потпуно равноправан чину стварања, Мамардашвили истиче и чин читања. То “читање са учешћем” само производи стварање.

Мамардашвили у својим предавањима често говори публици: “Замислите овакву слику... Замислите ову ситуацију...” и користећи се маштом и могућношћу замишљања слушалаца, он их пребацује из једног стања у друго. Некад су та стања или расположења потпуно опречна чиме се изазива ефекат “муњевитог” схватања, откривења. Мамардашвилијева предавања у многоме подсећају на песму Душка Радовића: “Замислите, децо, једно велико море...” и његови читаоци, као деца, иду у својим замишљањима за огромном ерудицијом и талентом свога предавача.

Ивана Бјелица, Црпкеж